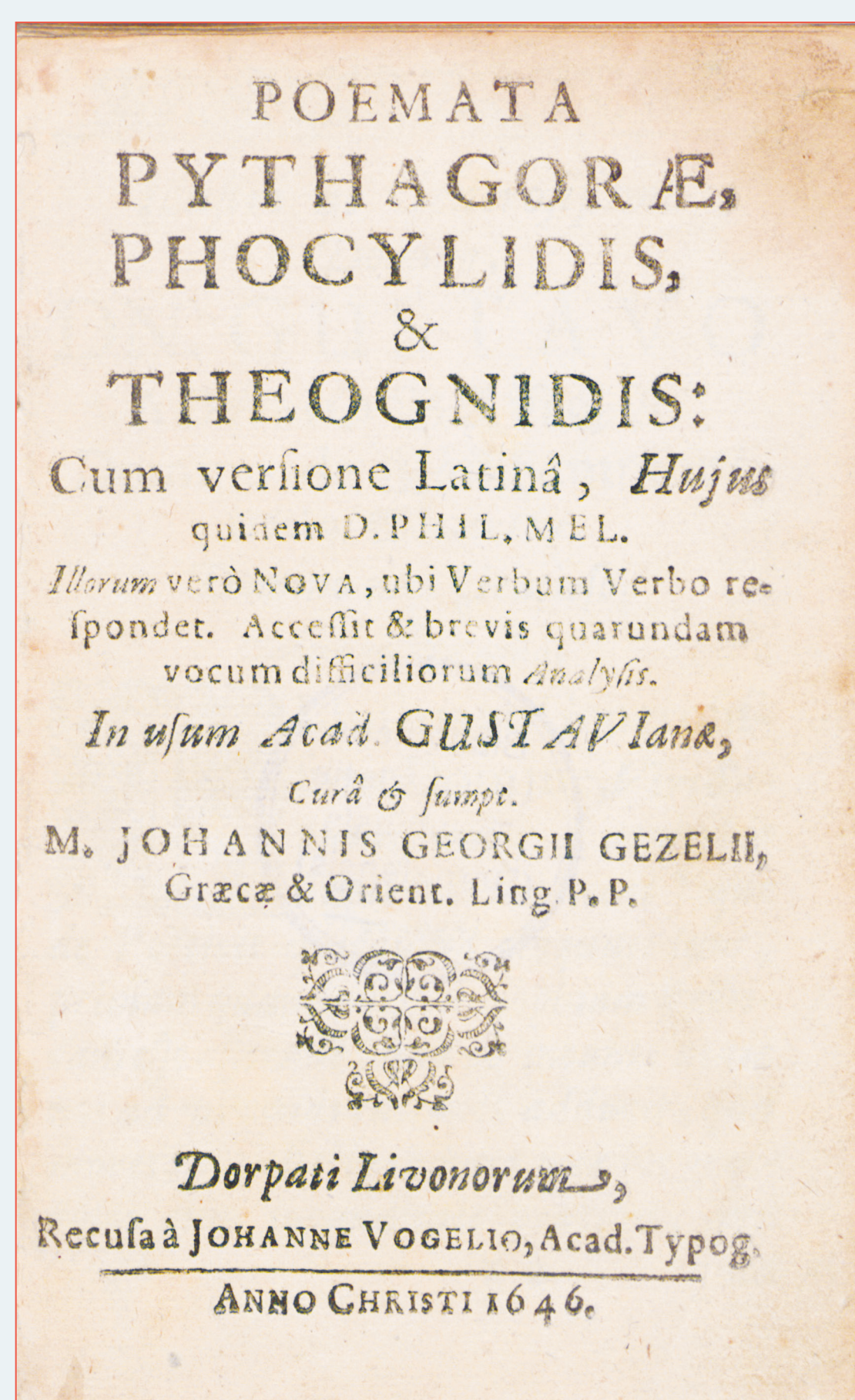

Filosoofia ja kirjandus

Ka **filosoofia** puhul on humanismiajal tähtis eelkõige muistsete kreeklaste roll tarkuse vahendajana. Esimeses järjekorras anti seetõttu välja ka antiikaja tähtsaimate filosoofide, Aristotelese ja Platoni teoseid ja nende tõlkeid, mille puhul olid tekstide editeerijatena ja tõlkijatena tegevad ka mitmed Bütsantsist ümberasunud kreeklased.

Huvile teaduse vastu järgneb huvi **vanakreeka kirjanduse** vastu. Üks oluline kirjanduse "taaskasutamise" viise, tsitaatide väljakirjutamine ja antoloogiate koostamine, viitab jälle poetide kui tarkuse vahendajate rollile. Hilisantiigist pärit Johannes Stobaiose antoloogia eeskujul koostati mitmeid **moraalifilosoofilise** suunitlusega **antoloogiaid** ja õpetlike teoste väljaandeid, kuhu võis koguda katkendeid näiteks Euripidese tragöödiaist või avaldada terviklikke teoseid nagu Pythagorasele omistatud *Kuldsed värvid* või Theognise ja Phokylidese õpetusluule kogumikud (millele võis küll ka lisada muidki trükkalite ja väljaandjate jaoks huvitavaid teoseid, nt Smyrna Quintuse ja Tryphiodorose eeposeid, mis olid Homerossega võrreldes vähetuntud). Üks kuulsaimaid selliste kogumike väljaandjaid oli saksa pedagoog **Michael Neander** (1529–1595), kelle väljaandeid kasutati ka Vana-Liivimaa õppeasutustes. Tema eeskuju nakatas küllap ka Rootsi päritolu, Uppsalas õppinud ja hiljem Åbos piiskopina tegutsenud *Academia Gustaviana* kreeka keele ja teoloogia professorit **Johannes Geze-liust** (1615–1690), kes andis Tartu õppurite jaoks välja oma väljaande nendest kolmest tarkuseluule autorist (Pythagorase *Kuldsed värvid*, Phokylides ja Theognis) koos ladinakeelse tõlke ja kommentaariga.

Kreeka 5. sajandi (eKr) lüüriku **Pindarose** puhul huvitab humaniste nii tema epini-ikionidest (võistlusmängude võitjate auks kirjutatud ülistuslaulud) ammutatav info adressaatide ja sündmuste kohta kui ka kasvatuslik aspekt, millele viitab väljaanete pealkirjas esinev sõna *aristologia*.

Pindarosest kui ülevaimast, suursuguseimast kreeka poeedist saab eeskuju jäljendajatele, kes tema oodide vormi üle võttes oma kaasaja suurmeestele pühendusluulet kirjutavad. Tartu raamatukogus on üks selline kreekakeelne Pindarose stiilis ood (nn Pindarose paroodia), mille autoriks on **Johannes Baptista Amaltheo** ja mis on inspireeritud osaliselt Pindarose 11. Olümpia võidulaulu rütmist. Tartus avaldas ühe sellise oodi 1633. aastal **Heinrich Vogelmann**, toetudes Pindarose Olümpiamängude võidulaulule nr. 4. Kuulsaimad kreekakeelsetest Pindarose imitatsioonidest on küllap **Georg Buchanani** (1506–1582) psalmiparafraaside Genfi väljaande lõpus avaldatud Florent Chrestieni ja Frédéric Jamot' oodid, ladina keeles lõi neid ka Jean Dorat.

Heinrich Vogelmann
ΩΔ'Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΤΙΚ'Η

στροφή α. κώ. ιε.

Λόγον οὐ ρά ψεύδει τέγξω
ἐμόν, ἀλλ' ἔτυμον,

ὥς με νῦν κελεύει
ἐνὶ στήθεσι θυμός, καταλέξω.

5 Μέλος τόδε τεῦ ἀγαθόν,
Φῶς κλεινός, ἔπραξας κατὰ κόσμον
τοῦ Χριστοῦ παρ σωτηρίου τᾶς
γνώσεος, θαλάμου
καθὼς θαητὸν οἶκον

10 τέκτων καλὸς κίονας χρυσέας
τῷ εὐκτιμένῳ ὑποτιθεῖς
προθύρῳ τεύχει, πρόσωπον ἔρ-
γου ἀρχομένου γάρ
ἔχρην θέμεν ἀγλαόν,
15 ὅπως ἔπραξας.

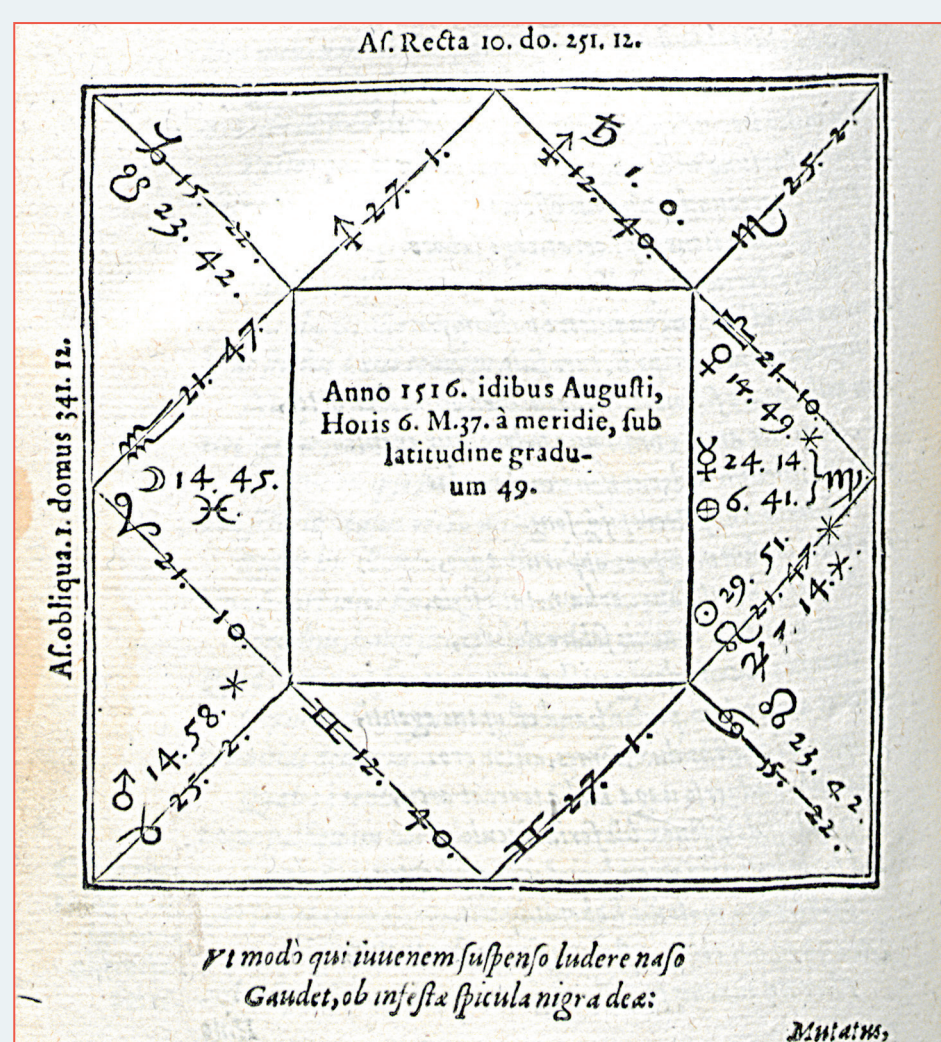
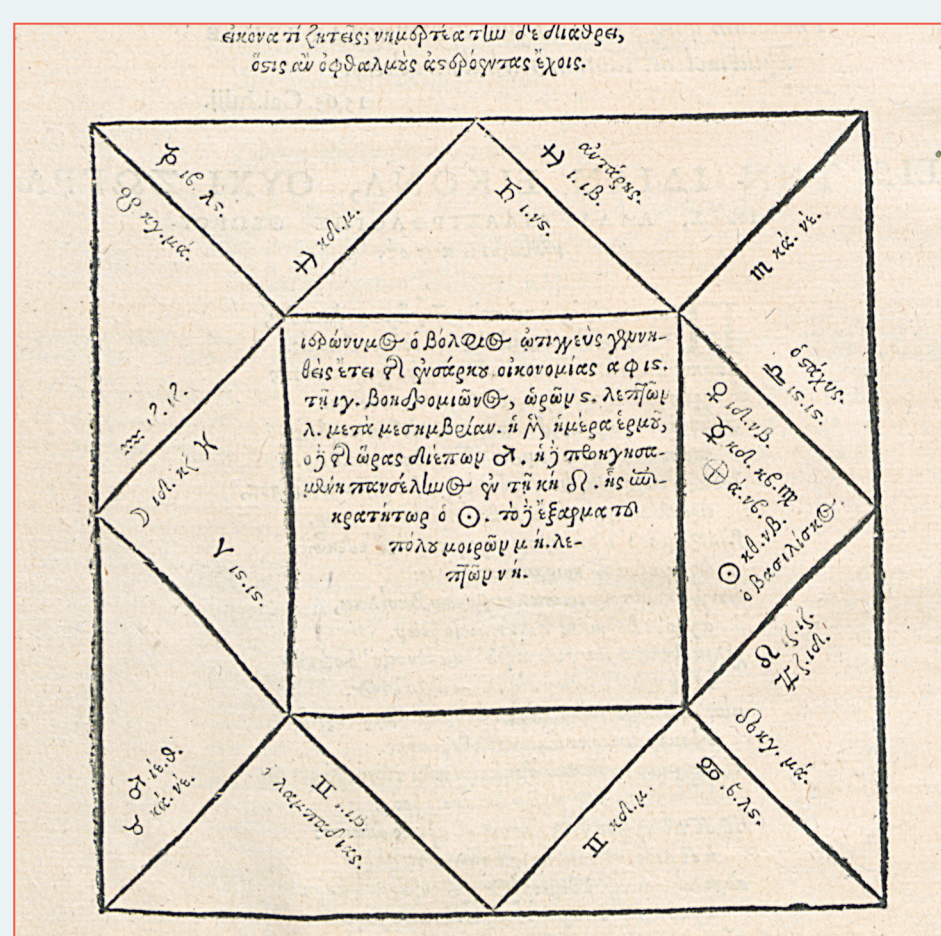
ἀντιστροφή κώ. ιε.

Θεοῦ ἔμμεν υἱέ' Ἰησοῦν
σάφα μονογενᾶ
ἠδ' εὐὸ γονῆος

ἐνὶ κόλπῳ ἐόντ' αἰὲν ἀπάντων
20 ἄρ' οὐρανίων τε κτίστην
καὶ τῶν χθονίων θαυμάσιον, καὶ
συλληφθέντ' ἐξ ἱεροῦ ἀλαθῶς
πνεύματος, Μαρίας
τε μὴ βροτῶ μιγείσας

25 ἐκ παρθένου ἀνδρὶ ἀγνώως τε τε-
χθέντα, πανδύνατον, καὶ ἄμετρον,
καὶ ἀνέγκλητον, παθόντα, σταυ-
ρωθέντα, θανόντα
ὑπὲρ μερόπων βροτῶν

30 κακῶν ἀπάντων

Ent kõrvale ei jää ka kreeklaste **kõnekunst, eepos, teater ja lüürika**. Ka siin lisavad väljaandjad tihti oma editsioonidele kreekakeelseid eesõnasid, pühendusi või kolleegide õnnitlusi. Isegi kõnekunsti puhul, mille õppimises nähti praktilist kasu nii ajaloo tundmaõppimiseks kui kõlbelseks kasvatusseks, võis kreeka keele oskus seostuda pisut okultsete teadmistega: Saksa filoloog **Hieronymus Wolff/Wulff** (1516–1580) tõlkis mõnikord kreeka keeles luuletades oma nime ka Lykioseks, tema poolt väljaantud Demostenese ja Aischi-nese kõnede juures on esitatud ka tema elu põhidaatumid kreeka keeles maagilise astroloogilise ruuduna, Wolffi Isokratese väljaandes näeme samalaadset ruutu ladina keeles.